

ИНСТИТУТ ЗА ЛИТЕРАТУРА

Приносът на ромската интелигенция в процеса на интеграция на ромската общност към българското общество

Публикува се за първи път

От миналия брой

През 2005 г. излиза стихосбирката на Васил Чапразов "Циганско лято". Този израз, означаващ последните топли дни и седмици от есента и срещан още като "бабино лято" и "сиромашко лято", задава още в заглавието едно особено двусмислие. "Поетът отново тръгва към своите почитатели" - пише Иван Цанев в предговора си на корицата. "Този път през един български идиом, който не съществува в ромския език - "циганско лято", за да изплаче/изпее всичките циганско-летни болки и тъги, за които не е намерила дума общобългарската ни поезия."

В търсене на своето етно-психологическо и сегашно аз, поетът ще възкликне:

Пияна е кръвта на дните ми.
Пияни са били
баща ми,
дядо ми,
пияни от любов и музика
.....
И аз да бъда друг?
Друг да бъда?

Изразът "циганско лято" е по-своему и метафорична равностметка, или, както авторът пише:

На тридесет и шест, Василе
.....
А партията безпогрешно цъка -
не се разбрахме с туй момче,
забравя, че е интелигенция...

И накрая идва ред на Сали Ибрахим. Тя не само е първата ромска поетеса, но тази, която след промените у нас през 1989 г. поставя началото на новата ромска поезия (както не бива да се забравя творчеството на Усин Керим преди това). Сали Ибрахим е член на Сружението на българските писатели. Началото е поставено през 1993 г., когато излизат двете ѝ стихосбирки "Гривна за Ева" и "Космична любов". Там всичко насъбрано, изживяно и премислено избликва в спонтанна емоция. С книгата си "Скитница в космоса" от 1994 г. е в числото на десетте финалисти за Наградата за мистична поезия "Фернандо Риело" в Испания. Това международно признание е достатъчно показателно, че на Сали Ибрахим не подхожда определението "ромска поетеса", тя е просто поетеса. И в един момент от творчеството си Сали Ибрахим се връща към изначалието на етноса си, забравяйки да бъде модерна "ромка", но не пропускайки да отбележи, че е измежду децата-цигани на св. Василий. Празникът Васильовден за нейния народ е най-големият празник в годината, защото св. Василий е спасил циганите (ромите).

Ах, Васили! Васили! Спасителю наш, за тебе винаги
ще ни боли и ще те славим в един и същи час!
Ние, децата ти цигани!

Василица

Невъзможно е Сали Ибрахим да забрави своя етнос, изстрадал и потискан. И тя му посвещава няколко великолепни творби. Една от тях е "Безсмъртие" от стихосбирката "Космична любов". Поетическата визия е впечатляваща:

Прокълнат народ във вселената
дири
майка-утроба

В поезията си Сали Ибрахим е невероятно емоционална. Голяма част от силата на нейните поетически внушения е стаена в любовните откровения, изблици, желания. Тя е просто жена, която споделя, иска, моли се и също така се сеща, че е "циганка". Същата Сали Ибрахим, която упорито е трансформирала "циганката" в "ромка", ще възкликне:

Не сграбчвай сърцето ми
в дланта си с груба страст,
ангеле мой, в дяволски образ...

.....
Аз съм толкова крехка циганка!
Трепетите на плътта ти знойна
ме влудяват...

Ангеле мой ("Гривна за Ева")

Силата тук идва от повторението "Аз съм толкова крехка циганка!". Поетесата изрича това признание непрекъснато. Просто същността на Сали Ибрахим е любовта. Любовта като истина, съчетание от цигански темперамент и дълго чакана прошка. Всичко останало е фон.

.....
аз-те чакам! Чакам!
Мълния сред облаци тъмни,
скрила в пазвата си формула
на живот, любов и песен,
космична сплав и лава циганска!

Ще са ти нужни сто живота,
за да изживееш тази истина
Покана ("Гривна за Ева")

Сали Ибрахим е автор и на проза, има даже издаден роман. Прозата ѝ разказва за млади хора от ромски произход, с напредничави разбирания, които разчупват оковите на матриархата в ромското общество.

В днешното време на сериозни етнически противопоставяния в редица страни, поезията на Сали Ибрахим, нейния живот и творческа съдба ни дават надежда, че нашето общество е на верния път по отношение на разбирането и приемането на "другия".

Към всичко казано дотук следва да се отбележи появата на списанието "Джипси-рай" през 1998 г., което е първото независимо месечно издание на ромите в България за култура, изкуство и образование. В никакъв случай не бива да се пропускат вестник "Дром грозендар"

и списание "О Рома", списвани от неуморимия бунтар Васил Чапразов.

Едно проучване от 1999 г. за образователния ценз на ромите в Европа сочи, че България е с най-висок процент висшисти сред ромите в сравнение с останалите европейски страни. Тези данни са явен израз на напредъка, осъществен от ромите у нас, даващ им възможност за един по-широк светоглед, самопознание и създаване на трайни духовни ценности.

В заключение бих искал да отбележа едно ярко ромско присъствие в българската музика - Ани-та Кристи. Наричат я ромската Мадона, ромската Лили Иванова и т. н.

Анита Кристи е внучка на известния кларнетист Рамадан Лолов, 48-годишна, родом от Хасково. Владее 7 езика. Не може да лъже и не може да краде. Дядо ѝ, Рамадан Лолов, е свирил заедно с много от известните български певци по време на техните първи записи в радиото. В едно искрено интервю пред "Етнорепортер", тя заявява: "От негово време е започнала интеграцията. Разнасял е по света българската песен, а не ключа."

Специалисти твърдят, че Ани-та Кристи е създавала впечатляващ ром-поп стил. В интервюто си пред "Етнорепортер" тя обаче казва: "Нещастие на циганите не е в това, че са цигани, а че са български цигани". По отношение на интеграцията Ани-та Кристи споделя следното: "Семейството е нашият малък космос. Аз съм ромка, а мъжът ми е българин. Ние сме вариант на това как се прави интеграция. Взаимно се допълваме и обогатяваме и това, което се случва с нас двамата е много хубаво и лесно приложимо като модел за отношенията с хората..."

Най-лошото, което е чувала за себе си, е че не била в крак с времето, че била много напред. "Аз не работя само за себе си", казва Ани-та Кристи. "Искам да създам един образ, който да е лице на ромите."

Постигнатото от Ани-та Кристи е нещо много голямо. То е постижение на една представителка на интелигенцията от ромски етнос (и в този смисъл пример за всички роми), благодарение на това, че се е интегрирала в българското общество.

Интеграцията обаче е двустранен процес - желаещите да се интегрират, от една страна, и желаещите да ги приемат, от друга. В момента в България негативи има и у двете страни.

През миналия век американците наложили интеграция в образованието (в училищата) чрез полицията и армията. Не мисля, че е нужно това да става и у нас. Но човешката интеграция ще бъде труден процес, за чието осъществяване в нашето общество ще трябва да помогне интелигенцията и от двете страни.

Васил БАЛЕВСКИ

© Коча Силейманович